

PORADNIK

SPADKOWY

dla spadkodawcy i spadkobiercy

WSTĘPNY,
ZSTĘPNY?

ZACHOWEK?

WYKONAWCA
TESTAMENTU?

ZRZECZENIE SIĘ
SPADKU?

WYDZIEDZICZENIE?

DZIEDZICZENIE
USTAWOWE?

TESTAMENT?

Stowarzyszenie Krzewienia
Edukacji Finansowej

Poradnik spadkowy

WYDAWCA:

**Stowarzyszenie Krzewienia
Edukacji Finansowej**

Ul. Legionów 126
81-472 Gdynia

AUTORZY:

Piotr Tokarczyk
Malwina Gruca

KONSULTACJA MERYTORYCZNA:

Radca prawny Joanna Kobus- Michalewska
Katarzyna Pytlik- Adamczyk

KOREKTA I REDAKCJA:

Michał Szeleźniak

PROJEKT I SKŁAD:

DUAL COLOR Sp. z o.o.

Spis treści

1. Wstęp	5
2. Czym jest spadek?	5
3. Podmioty występujące w prawie spadkowym	7
4. Formy dziedziczenia	8
5. Dziedziczenie ustawowe	8
6. Dziedziczenie testamentowe	11
7. Wyjaśnienie pojęć: zapis zwykły, zapis windykacyjny, polecenie	17
8. Instytucja podobna do zapisu – dyspozycja na wypadek śmierci	19
9. Kwota wydatkowana na koszty pogrzebu	21
10. Wykonawca testamentu	21
11. Jaką decyzję może podjąć spadkobierca?	24
12. Podatek a nabycie spadku	26
13. Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku. Co należy wymienić?	28
14. Dział spadku	30
15. Transmisja – przejście na innego spadkobiercę uprawnień do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku	32
16. Poszukiwanie majątku spadkodawcy	34
17. Wyjaśnienie pojęć: uznanie za niegodnego, wydziedziczenie, zrzeczenie się spadku	36
18. Zachowek	38
19. Jak uchronić się przed dziedziczeniem długów	40

20. Co się dzieje z długami po śmierci spadkodawcy?	
Uprawnienia wierzyciela	42
21. Rejestry	42
22. Sytuacja spadkobiercy mieszkającego za granicą	43
23. Ważne terminy	46
24. Słownik pojęć	47
25. Bibliografia	49
26. Dane kontaktowe	50

Wstęp

Poradnik spadkowy powstał z myślą o osobach, które chciałyby zgłębić wiedzę w zakresie prawa spadkowego. Został stworzony w oparciu o przypadki, które były zgłaszane w Ośrodkach Doradztwa Finansowego i Konsumentckiego. Poradnik wyjaśnia podstawowe pojęcia związane z prawem spadkowym, tj. kolejność dziedziczenia, testament, poświadczenie dziedziczenia. Stanowi też próbę przystępnego wyjaśnienia terminologii mniej znanej lub mylnie rozumianej, np. uznanie za niegodnego, wydziedziczenie czy transmisja.

Poradnik zawiera także zestaw przydatnych wzorów ułatwiających samodzielne sporządzenie ważnego testamentu.

Polskie prawo spadkowe zawiera wiele rozwiązań, które z uwagi na brak ich powszechnej znajomości nie są w ogóle stosowane. Warto zapoznać się z nimi przed podjęciem decyzji spadkowej. W przypadku spadkobierców zasadne byłoby poznanie czynności, które są zobowiązani wykonać, aby przyjąć spadek, dokonać jego podziału czy chociażby podjąć świadomą decyzję o przyjęciu lub jego odrzuceniu.

Zachęcamy do skorzystania z przewodnika zawierającego przydatne informacje dla spadkobierców i spadkodawców.

Czym jest spadek?

W najprostszym ujęciu spadek jest wszystkim tym, co pozostawia po sobie osoba zmarła (spadkodawca). Mogą być to zarówno samochód (ruchomości), gotówka, ale także mieszkanie (nieruchomości) – na potrzeby niniejszego opracowania – tzw. „aktywa”, jak i długi spadkowe – na potrzeby niniejszego opracowania – tzw. „pasywa”.

Prawo spadkowe określa spadek jako „prawa i obowiązki majątkowe zmarłego”, natomiast potocznie można spotkać się z pojęciem „masa spadkowa”.

Najbardziej powszechnymi przedmiotami, które wchodzi do spadku jako prawa – „aktywa” to:

- **nieruchomości** – np. dom, mieszkanie, las, działki;
- **ruchomości** – np. biżuteria, meble, samochód, kolekcja znaczków pocztowych;
- **prawa majątkowe** – udziały lub akcje w spółce, wkłady w spółdzielniach;
- **pieniądze** – w walucie polskiej i obcej;
- **zobowiązania**, których zmarły był wierzycielem;
- **przedsiębiorstwo** – jako całość.

Najbardziej powszechnymi przedmiotami, które wchodzi do spadku jako obowiązki – „pasywa” to:

długi – np. kredyt, pożyczka, zaległy czynsz. Oznacza to, że na spadkobiercę przechodzi obowiązek uregulowania powyższych długów. W przypadku umów kredytowych lub pożyczkowych nie ma konieczności zawarcia nowej umowy pomiędzy spadkobiercą a instytucją finansową – umowa przechodzi na spadkobiercę automatycznie. Podstawą obowiązku spłaty jest odziedziczony dług, a nie, jak to bywa zazwyczaj, zaciągnięcie zadłużenia przez konkretną osobę.

Ważne

Nie należą do spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z osobą zmarłego, jak np.:

- członkostwo w spółdzielni;
- prawo dożywocia;
- renta dożywotnia.

Istnieją jednakże prawa, które z chwilą śmierci przechodzą na konkretne osoby, niekoniecznie zaliczane do kręgu spadkodawców, jak np.:

- suma ubezpieczenia – ubezpieczający może wskazać na wypadek swojej śmierci osoby uprawnione do otrzymania sumy ubezpieczenia;
- dyspozycja na wypadek śmierci – kwota pozostawiona dla uprawnionych członków najbliższej rodziny (wyjaśnienie w dalszej części poradnika).

Do długów spadkowych należą także koszty pogrzebu spadkodawcy w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku, a także koszty postępowania spadkowego, obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachowek oraz obowiązek wykonania zapisów zwykłych i poleceń, jak również inne obowiązki przewidziane w prawie spadkowym.

Osoby powołane do spadku nabywają swoje uprawnienie dopiero z chwilą śmierci spadkodawcy. W języku prawnym określa się to jako „chwila otwarcia spadku”. Nie można żądać otwarcia testamentu za życia spadkodawcy, niezależnie od jego stanu fizycznego (np. demencja, brak świadomości).

Podmioty występujące w prawie spadkowym

Oprócz ustalenia, czym jest spadek, warto na samym początku także wyjaśnić, kim są podmioty, które występują w prawie spadkowym.

Najważniejszą osobą, od której „wszystko się zaczyna”, jest **spadkodawca**, czyli zmarły, który pozostawił po sobie spadek. Spadkodawca może pozostawić testament dokładnie wskazujący, kto po nim dziedziczy, lub zrezygnować z jego sporządzenia – w takiej sytuacji będzie zachodziło dziedziczenie ustawowe.

Nie ma ograniczeń osobowych co do tego, kto może być spadkodawcą. Każdy obywatel, bez względu na to czy jest osobą pełnoletnią, niepełnoletnią lub ubezwłasnowolnioną, po swojej śmierci staje się spadkodawcą. Spadkodawca niezależnie od swojego wieku czy kondycji psychicznej pozostawia wszelkie posiadane przez siebie dobra i długi spadkobiercom. Osoby niepełnoletnie i ubezwłasnowolnione nie mogą sporządzić ważnego testamentu.

Drugą stroną jest **spadkobierca**, czyli osoba, która jest uprawniona do spadku. Najczęściej jest to najbliższa rodzina, tj. żona lub mąż, zstępni (dzieci, wnuki, prawnuki) oraz wstępni (rodzice, dziadkowie). Spadkobiercą może być każdy, również dzieci poczęte, jeżeli zostały poczęte jeszcze za życia spadkodawcy, lub osoby niespokrewnione (dziedziczenie testamentowe).

Nie może zostać spadkobiercą osoba fizyczna, która zmarła przed spadkodawcą, ani osoba prawna, która powstała po śmierci spadkodawcy.

W prawie spadkowym funkcjonują także określenia innych osób:

- **zapisodawca** – to spadkodawca, zapisujący konkretną rzecz wskazanej osobie (tzn. ustanawia zapis).
- **zapisobierca** – jest osobą, na rzecz której zostaje ustanowiony konkretny przedmiot ze spadku, jednak niekoniecznie musi być ona spadkobiercą, np. dziadek na rzecz wnuka w testamencie zapisał swój stary motocykl.
- **wykonawca testamentu** – to osoba, która została wyznaczona przez spadkodawcę w testamencie, aby rozporządziła jego majątkiem po śmierci, zgodnie z wolą zapisaną w testamencie. Wykonawca zobowiązany jest spłacić długi wynikające ze spadku oraz wydać spadkobiercom majątek. Wykonawcą testamentu może być zarówno spadkobierca, jak i osoba spoza kręgu spadkobierców.

Formy dziedziczenia

W prawie spadkowym można wyróżnić dwie formy dziedziczenia:

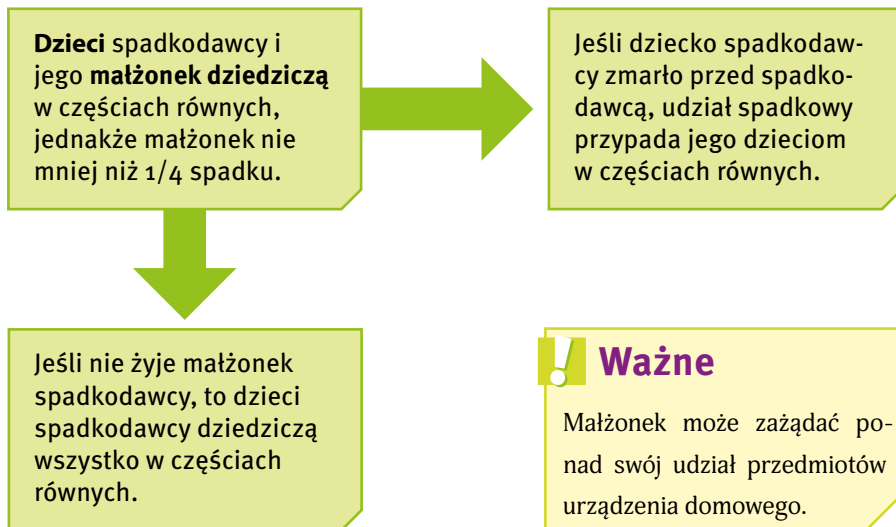
- dziedziczenie ustawowe – określone w Kodeksie cywilnym art. 931-940 k.c.;
- dziedziczenie testamentowe – zgodne z wolą spadkodawcy pozostawioną najczęściej w formie pisemnej (istnieją nieliczne wyjątki pozostawienia testamentu w formie ustnej, jednakże muszą one spełnić określone warunki, aby taki testament był uważany za ważny).

Dziedziczenie ustawowe

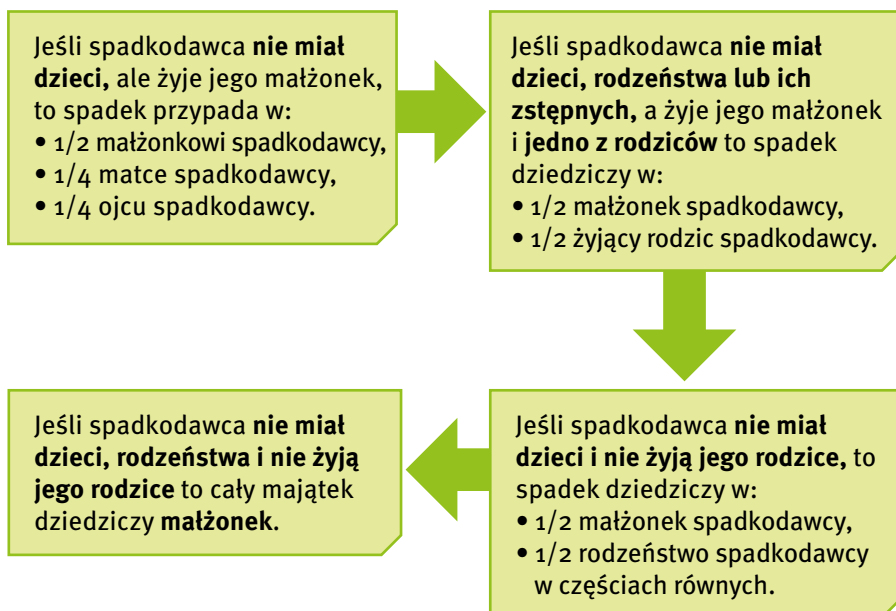
Zgodnie z prawem, w przypadku dziedziczenia ustawowego uprawniona do spadku jest wyłącznie rodzina:

- w odpowiedniej kolejności;
- w odpowiednich udziałach.

1. W pierwszej kolejności spadek obejmą: **DZIECI I MAŁŻONEK**

2. **MAŁŻONEK**

3. RODZICE I RODZEŃSTWO

Jeśli spadkodawca nie miał **dzieci i małżonka**, a żyją jego **rodzice**, to dziedziczą oni spadek po połowie.

Jeśli spadkodawca nie miał dzieci, nie żyje jego małżonek oraz jedno z rodziców spadkodawcy, to udział w spadku mu przypadający w częściach równych dziedziczy **rodzeństwo** spadkodawcy.

Jeśli nie żyje **rodzeństwo** spadkodawcy, to udział w spadku im przypadający dziedziczą **zstępni** tego **rodzeństwa**.

4. DZIADKOWIE

Jeśli nie żyją **dzieci, małżonek, rodzice, rodzeństwo spadkodawcy lub ich zstępni**, to spadek dziedziczą jego **dziadkowie** w częściach:

- 1/4 babcia spadkodawcy ze strony ojca;
- 1/4 babcia spadkodawcy ze strony matki;
- 1/4 dziadek spadkodawcy ze strony ojca;
- 1/4 dziadek spadkodawcy ze strony matki.

Przy braku **zstępnych** tego z **dziadków**, który nie dożył otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadął, dziedziczą **pozostali dziadkowie** w częściach równych.

5. GMINA

Jeżeli nie żyją **dzieci, małżonek, rodzice, rodzeństwo spadkodawcy lub ich zstępni, a także dziadkowie, wujowie, kuzyni**, to cały spadek przypada **gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy**.

6. Jeśli ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy było za granicami kraju, to spadek dziedziczy **SKARB PAŃSTWA**

Przykłady z życia:

- 1. Pan Jan Kowalski zmarł 2 miesiące temu. Miał żonę i 3 dzieci. W chwili jego śmierci żyła żona Janina i 2 córki. Syn zmarł, ale pozostawił po sobie 2 dzieci. Kto i w jakich częściach będzie dziedziczył po panu Janie Kowalskim? Żona i córki dostaną po 1/4, a wnuki pana Jana otrzymają po 1/8 (czyli część udziału swojego zmarłego rodzica).*
- 2. Rodzina państwa Nowaków miała wypadek samochodowy. Samochodem jechało małżeństwo wraz ze swoim jedynym dzieckiem. Rodzice zginęli na miejscu, dziecko następnego dnia w szpitalu. Kto będzie dziedziczył po rodzinie Nowaków? Dziadkowie zmarłego dziecka. W momencie wypadku zginęli rodzice, a cały majątek po nich odziedziczyła córka Agnieszka. Następnego dnia jednak zmarła, wobec czego, przy braku swoich dzieci, małżonka, rodziców i rodzeństwa cały majątek przypada dziadkom w częściach równych.*

Dziedziczenie testamentowe

Jeżeli spadkodawca chciałby zmienić porządek dziedziczenia wynikający z dziedziczenia ustawowego lub zapisać spadkobiercom udziały w innych proporcjach albo zapisać swój spadek osobie spoza kręgu spadkobierców ustawowych, powinien sporządzić testament.

Testament można sporządzić na różne sposoby: własnoręcznie, udać się do notariusza lub skorzystać z testamentu w formie szczególnej.

Jeżeli spadkodawca powołał kilku spadkobierców testamentowych, a jeden z nich nie chce lub nie może być spadkobiercą, przeznaczony dla niego udział, w braku odmiennej woli spadkodawcy, **przypada pozostałym spadkobiercom testamentowym w stosunku do przypadających im udziałów.**

TESTAMENTY ZWYKŁE

1. Testament własnoręczny

Aby testament był ważny należy pamiętać o kilku podstawowych zasadach:

- **Cały testament musi być napisany własnoręcznie** – nie jest wystarczające przygotowanie testamentu na komputerze, wydrukowanie i podpisanie. Musi on być sporządzony odręcznie od początku do końca.
- Aby nie było wątpliwości, co do rodzaju pisma, warto opatrzyć go nazwą: „Testament” lub „Na wypadek śmierci”.
- Testament musi być opatrzony datą, tak aby spadkobiercy i sąd nie mieli wątpliwości, co do momentu sporządzenia woli. Jeśli spadkodawca pozostawił kilka testamentów bez odwołania poprzednich, dziedziczy się na podstawie ostatniego (najnowszego) dokumentu.
- Napisanie testamentu jest czynnością bardzo osobistą – nie ma więc testamentów małżeńskich czy wspólnych. **Testament trzeba sporządzić tak, aby obejmował wolę jednego spadkodawcy.**
- Testament musi być **podpisany**. Podpis może składać się z imienia i nazwiska (co jest najbardziej pożądane), ale również może być podpisany w inny sposób, który jest rozpoznawalny dla konkretnego kręgu, np. „*Twój Wuj Aleks*”, „*Ciocia Grażyna z Leśniewa*”.
- Testament może być w każdym czasie odwołany lub zmieniony.
- Do spadku powołuje się konkretne osoby, zamiast zapisywać kolejne przedmioty osobom, np. „*Do spadku po mojej śmierci powołuję moją córkę Anielę Tomaszek oraz syna Pawła Klimczaka w równych udziałach*”.

Ważne

- Warto zadbać, by o testamencie wiedzieli bliscy. Gdy spadkodawca obawia się, że testament może pozostać nieznanym lub nieujawnionym, to zalecane jest złożenie testamentu do NORT (Notarialnego Rejestru Testamentów). Wpis do rejestru jest bezpłatny i można go dokonać w każdej kancelarii notarialnej.
- Testament własnoręczny nie wymaga świadków dla ważności sporządzenia.

Jakie dodatkowe informacje można zawrzeć w testamencie własnoręcznym?

- **Powołanie spadkobiercy na wypadek (podstawienie)** – jeśli występuje obawa, że osoba, którą spadkodawca (testator) powoła do spadku, nie przyjmie go, istnieje możliwość powołania spadkobiercy niejako „rezerwowego”. Zyskuje on prawo do spadku w momencie odrzucenia go przez spadkobiercę powołanego w pierwszej kolejności.
- **Ustanowienie zapisu zwykłego** – w testamencie można ustanowić zapisobierców, co oznacza, że spadkobiercy będą zobowiązani do określonego świadczenia na rzecz oznaczonej osoby (zapisobiercy), np. oddanie sąsiadce kwiatków na własność.
- **Ustanowienie polecenia** – spadkodawca może nałożyć na spadkobierców czy zapisobierców określonego działania, np. zobowiązania do powiększenia kolekcji płyt czy zobowiązanie do przyozdobienia jego grobu wyłącznie białymi kwiatami.
- **Wydziwienie** – w testamencie można skutecznie kogoś pozbawić uprawnień do dziedziczenia czy nawet do zachowku, jeśli ta osoba w uporczywy sposób działała wbrew zasadom współżycia społecznego albo dopuściła się względem spadkodawcy lub jego najbliższych przestępstwa. Testament powinien określić przyczynę wydziwienia wskazując na konkretne zdarzenie z życia spadkodawcy lub zachowanie wydziwiczonego. *(Przykład: Wydziwiam syna Zbigniewa, ponieważ podniósł rękę na swoją matkę, porzucił rodzinę i ubliżał mnie oraz mojej żonie Janinie.)* Należy jednak pamiętać, że wydziwienie nie jest tym samym, co pominięcie. Osoba pominięta w testamencie może domagać się zachowku.
- **Powołanie wykonawcy testamentu** – jeśli testament jest skomplikowany, tj. zawiera dużo rozporządzeń, zapisów i poleceń, a majątek jest obciążony różnymi zobowiązaniami, to należy się zastanowić nad powołaniem w testamencie wykonawcy testamentu. Będzie to osoba, która zabezpieczy spłatę długów i zajmie się podziałem majątku zgodnie z wolą zawartą w testamencie.

Wzory testamentu własnoręcznego

Wzór nr 1. Powołanie do spadku dzieci

Kraków, dnia 18.10.2020 r.

Testament

Ja, Jan Kowalski, PESEL 123456789 na wypadek mojej śmierci całą posiadany przez siebie majątek przekazuję synowi Andrzejowi i córce Agnieszce.

Jan Kowalski

Wzór nr 2. Testament na wypadek, gdyby spadkobierca nie chciał dziedziczyć (z podstawieniem)

Gdynia, dnia 10.10.2020 r.

Testament

Ja, Teresa Polak, PESEL 123456789, na wypadek śmierci ustanawiam spadkobiercą mojego całego majątku syna Jana.

Jednocześnie oświadczam, iż na wypadek, gdyby mój syn Jan, z jakichkolwiek przyczyn nie mógł lub nie chciał dziedziczyć, moimi spadkobiercami ustanawiam moje wnuczki Agatę i Annę Krakowskie.

Teresa Polak

Wzór nr 3. Testament z wydziedziczeniem i zapisami

Warszawa, dnia 15.11.2020 r.,

Testament

Ja, Agnieszka Nowak, Pesel 123456789 powołuję do spadku moje duże wnuczki Katarzynę i Basię.

Jednocześnie wydziedziczam mojego syna Jacka Nowaka, ponieważ od lat nie utrzymuje ze mną kontaktu. Nie interesował się moją osobą, a gdy byłam ciężko chora, odmówił mi pomocy finansowej.

Jednocześnie chce przekazać moją kolekcję płyt winylowych przyjacielowi Witoldowi Polakowi, a kolekcję książek przyjaciółce Janinie Książek.

Agnieszka Nowak

2. Testament notarialny

Testament notarialny sporządzany jest przy pomocy notariusza. Wiele osób, decyduje się na tą formę, ponieważ uważana jest powszechnie za bardziej „wiarygodną” niż własnoręczny testament pisemny. W przypadku testamentu notarialnego to notariusz sporządza ostateczną wolę spadkodawcy zgodnie z jego żądaniem.

Testament notarialny uprawnia do ustanowienia tzw. zapisu windykacyjnego. Jest to inna forma zapisu zwykłego, polegająca na tym, że zapisobierca staje się właścicielem przedmiotu zapisu (np. mieszkania, garażu) z chwilą śmierci spadkodawcy.

Aby testament był ważny, osoba, która go sporządza, musi być w **pełni świadoma dokonywanej przez siebie czynności prawnej**. Ma to szczególne znaczenie w przypadku osób cierpiących na choroby ograniczające świadomie powzięcie decyzji i wyrażenie własnej woli (np. na chorobę Alzheimera), gdyż niektórzy spadkobiercy, czując się pokrzywdzeni nierównym podziałem spadku przez spadkodawcę, mogą żądać jego unieważnienia z uwagi na brak rozeznania testatora.

Koszty związane z ustanowieniem testamentu notarialnego:

- sporządzenie prostego testamentu – 50 zł;
- sporządzenie testamentu zawierającego zapis zwykły, polecenie lub pozbawienie uprawnionego prawa do zachowku – 150 zł;
- sporządzenie testamentu zawierającego zapis windykacyjny – 200 zł;
- odwołanie testamentu – 30 zł.

3. Testament allograficzny

Spadkodawca może sporządzić testament także w ten sposób, że w obecności dwóch świadków oświadczy swoją ostatnią wolę ustnie wobec wójta burmistrza, prezydenta miasta, starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego.

TESTAMENTY SZCZEGÓLNE

Oprócz testamentów zwykłych istnieje możliwość ustanowienia ostatniej woli za pomocą testamentu szczególnego. Sporządza się go, np. kiedy spadkodawca w obliczu rychłej śmierci nie jest w stanie sporządzić testamentu w formie zwykłej. Do testamentów szczególnych należą:

- **testament ustny** – podczas przekazywania ustnie swojej ostatniej woli musi być obecnych trzech świadków;
- **testament podróżny** – spadkodawca przekazuje swoją ostatnią wolę podczas podróży statkiem morskim lub powietrznym dowódcy statku;
- **testament wojskowy** – może być sporządzony tylko w czasie mobilizacji lub wojny albo przebywania w niewoli.

Wyjaśnienie pojęć: zapis zwykły, zapis windykacyjny, polecenie

Przy omawianiu zagadnień związanych z testamentem pojawiły się takie pojęcia, jak: zapis zwykły, zapis windykacyjny oraz polecenie. Terminy te wymagają bardziej szczegółowego wyjaśnienia, co ułatwi ich ewentualne zastosowanie w przygotowanym przez spadkodawcę testamencie. Warto podkreślić, że to spadkodawca decyduje, jak po jego śmierci majątek, który posiadał, powinien być podzielony.

Na majątek spadkowy składa się wszystko, np.: mieszkanie, meble znajdujące się w mieszkaniu, ubrania, które należały do zmarłego, czy kolekcja znaczków pocztowych. **Spadkobiercy, którzy dziedziczą po zmarłym, nie dziedziczą konkretnych przedmiotów, a udziały w tych przedmiotach.**

Przykład z życia

Spadkobiercami po zmarłej matce są dwie córki. Matka pozostawiła następujący majątek: mieszkanie, samochód, przedmioty użytku domowego oraz rodzinną biżuterię. Każda z sióstr dziedziczy po 1/2 spadku, co oznacza, że każdej z nich przysługują 1/2 mieszkania, 1/2 samochodu, po 1/2 każdego z przedmiotów użytku domowego oraz biżuterii.

Jeżeli spadkodawca chce, aby konkretne przedmioty trafiły w ręce o spadkobierców może zastosować zapis zwykły, zapis windykacyjny oraz polecenie.

Zapis zwykły – spadkodawca może przez rozrządzenie testamentowe zobowiązać spadkobiercę ustawowego lub testamentowego do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby (zapis zwykły). Zapisobierca nie nabywa więc od razu przedmiotu zapisu, a nabywa prawo do domagania się od spadkobiercy, aby na jego rzecz wykonał zapis zwykły. Prawo wynikające z zapisu przejdzie na zapisobiercę dopiero po wypełnieniu na jego rzecz zapisu zwykłego. Zapisobierca ma możliwość domagania się wykonania zapisu na drodze sądowej. **Zapis może być ustanowiony jedynie w testamencie.**

Przykłady zapisu zwykłego: zobowiązanie do przeniesienia konkretnej rzeczy, np. pojazdu, mebli, udziałów w spółce.

Przykład z życia

Pan Jan w pozostawił testament, a w nim był poczyniony następujący zapis: „zobowiązuję mojego syna Michała, aby po mojej śmierci, przekazał mojemu sąsiadowi – Zygmuntowi Nowakowi zestaw kluczy francuskich. Równocześnie niech zaniecha odzyskania od Zygmunta Nowaka pompy do roweru, którą ten pożyczył w maju 1996 roku”.

Zapis windykacyjny – w testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego spadkodawca może postanowić, że oznaczona osoba nabywa przedmiot zapisu z chwilą otwarcia spadku. Zapisobierca windykacyjny staje się właścicielem przedmiotu zapisu z chwilą śmierci spadkodawcy. W tej sytuacji nie występuje „pośrednik” – spadkobierca, który zostaje zobowiązany do spełnienia świadczenia, ponieważ zapisobierca testamentowy od początku staje się właścicielem przedmiotu.

Przedmiotem zapisu windykacyjnego może być:

- rzecz oznaczona co do tożsamości, np. garaż;
- zbywalne prawo majątkowe, np. udział w spółce;
- przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne;
- ustanowienie na rzecz zapisobiercy użytkowania lub służebności, np. ustanowienie na rzecz zapisobiercy służebności mieszkania, którego właścicielem stał się spadkobierca;
- ogół praw i obowiązków współnika spółki osobowej.

Niektóre przedmioty mogą być zapisane zarówno w formie zapisu zwykłego, jak i zapisu windykacyjnego. Spadkodawca decyduje, w jakiej formie ma zamiar przekazać przedmiot lub uprawnienie. Niemniej jednak z perspektywy zapisobiercy bardziej korzystny jest zapis windykacyjny, który powoduje, że przedmiot z chwilą śmierci spadkodawcy staje się jego własnością.

Przykład z życia

1. *Pan Leszek sporządził testament z zapisem windykacyjnym, ale obejmujący tylko rozporządzenia w zakresie domu. Pan Leszek zastanawia się, jak zostanie podzielona dalsza część jego majątku: działki, samochód.*

Jeśli testament nie obejmuje całego majątku, to w pozostałym zakresie stosujemy dziedziczenie ustawowe.

2. Pan Zdzisław sporządził testament z zapisem windykacyjnym wskazującym, że nieruchomości przysługują jednemu z dwóch synów. Nieruchomość posiadana przez pana Zdzisława praktycznie wyczerpuje cały jego majątek, poza drobnymi przedmiotami użytku codziennego.

Jeżeli spadkodawca przeznaczył oznaczonej osobie w testamencie poszczególne przedmioty majątkowe, które wyczerpują prawie cały spadek, osobę poczytuje się w razie wątpliwości nie za zapisobiercę, lecz za spadkobiercę powołanego do całego spadku.

Polecenie – spadkodawca może w testamencie nałożyć na spadkobiercę lub na zapisobiercę obowiązek oznaczonego działania lub zaniechania, nie czyniąc nikogo wierzycielem. Polecenie co do przedmiotu może pokrywać się z zapisem zwykłym, jednakże może ono dotyczyć zarówno prawa majątkowego, np. przekazanie kolekcji znaczków na rzecz konkretnej osoby, jak i niemajątkowego zobowiązania danej osoby np. do przeczytania książki, wysłuchania płyty. Polecenie w swoim założeniu nie musi również mieć skonkretyzowanego beneficjenta, czyli na rzecz kogo ma być wykonane polecenie, np. spadkodawca może zobowiązać spadkobiercę do podjęcia działań charytatywnych bez wskazania podmiotu na rzecz, którego takie czynności mają być wykonane.

Przykład z życia

Pan Jan w swoim testamencie ustanowił następujące polecenie: „Zobowiązuję mojego wnuka Patryka Nowaka, aby przestał nadużywać alkoholu i wpłacił 200 zł na cele charytatywne”.

Instytucja podobna do zapisu – dyspozycja na wypadek śmierci

Jedną z form zabezpieczenia w najbardziej podstawowe środki finansowe jest ustanowienie dyspozycji na wypadek śmierci (zapisu na wypadek śmierci). Taka dyspozycja uregulowana jest w prawie bankowym oraz ustawie o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, jednakże z uwagi na swój cel i zastosowanie jest powiązana z prawem spadkowym.

Dyspozycję na wypadek śmierci ustanawia się w banku lub spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej na rzecz najbliższych członków rodziny – żony lub męża, wstępnych i zstępnych. Środki, jakie mogą zostać wypłacone na podstawie dyspozycji, są ograniczone kwotowo. Pozostawienie dyspozycji stanowi spore ułatwienie dla zapisobierców, ponieważ wypłacenie środków znajdujących się na koncie może nastąpić zaraz po śmierci osoby ustanawiającej zapis (nie ma konieczności wstrzymania się z wypłatą środków do zakończenia postępowania spadkowego). Dyspozycja może być ustanowiona pisemnie i w każdym momencie może zostać zmieniona lub odwołana. Zapisodawca sam decyduje, w jakiej kwocie lub udziale planuje przeznaczyć swoje środki pieniężne na rzecz swoich najbliższych. **Kwota wypłacona jako dyspozycja nie wchodzi do spadku po posiadaczu rachunku.**

Limit kwotowy:

- w **bankach** kwota wypłaty bez względu na liczbę wydanych dyspozycji, nie może być wyższa niż dwudziestokrotne przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku, ogłaszane przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za ostatni miesiąc przed śmiercią posiadacza rachunku;
- w **spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych** kwota wypłaty nie może przekraczać ogółem 60-krotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego przed wypłatą środków.

Jeżeli posiadacz rachunku wydał więcej niż jedną dyspozycję wkładem na wypadek śmierci, a łączna suma dyspozycji przekracza limit, dyspozycja wydana później ma pierwszeństwo przed dyspozycją wydaną wcześniej.

W celu wypłaty dyspozycji na wypadek śmierci w odpowiednim Banku lub SKOK-u należy przedstawić dowód osobisty potwierdzający tożsamość osoby uprawnionej oraz akt zgonu zapisodawcy. Następnie należy odczekać do kilku dni na akceptację dyspozycji oraz wypłatę kwoty.

Dyspozycja na wypadek śmierci jest bardzo praktycznym rozwiązaniem, tym bardziej, że ewentualne upoważnienie (pełnomocnictwo) do korzystania z rachunku bankowego spadkodawcy wygasa wraz jego śmiercią. Tym samym osoba planująca wypłacić kwotę na podstawie pełnomocnictwa po śmierci spadkodawcy popełnia przestępstwo.

Kwota wydatkowana na koszty pogrzebu

Prawo bankowe art. 55

W przypadku śmierci posiadacza rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędniowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej bank jest obowiązany wypłacić z tych rachunków kwotę wydatkowaną na koszty pogrzebu posiadacza rachunku osobie, która przedstawiła rachunki stwierdzające wysokość poniesionych przez nią kosztów – w wysokości nieprzekraczającej kosztów urządzenia pogrzebu zgodnie ze zwyczajami przyjętymi w danym środowisku.

Wykonawca testamentu

Wykonawca testamentu jest osobą, którą wyznacza spadkodawca w testamencie do rozporządzenia spadkiem. Wykonawcą testamentu może być zarówno spadkobierca, jak i osoba powołana tylko do wykonania woli spadkodawcy zawartej w testamencie.

Wykonawca testamentu powinien:

- zarządzać majątkiem spadkowym;
- spłacić długi spadkowe;
- wykonać zapisy zwykłe i polecenia;
- wydać spadkobiercom majątek spadkowy zgodnie z wolą spadkodawcy i z Ustawą.

Z tytułu wykonywanego zarządu, wykonawcy testamentu przysługuje wynagrodzenie. Powołanie na tą funkcję nie musi być wcześniej uzgodnione przez spadkodawcę z osobą, która miałaby zostać wykonawcą spadku. Każdorazowy wybór jest więc indywidualną decyzją spadkodawcy.

W związku z tym, że osoba wybrana na wykonawcę testamentu może być powołana do tego zadania wbrew swojej woli, a ponadto funkcja ta wiąże się z szeregiem obowiązków i dużą odpowiedzialnością, przepisy pozwalają uwolnić się od tego zadania poprzez złożenie stosownego oświadczenia przed sądem lub notariuszem.

ANKIETA DLA SPADKODAWCY:

Spadkodawco, zanim zdecydujesz, co chcesz zrobić ze swoim majątkiem po śmierci, odpowiedz sobie na pytania:

- Co pozostawię po śmierci swoim bliskim? _____

- Kogo chcę powołać do spadku, tj. kto ma otrzymać spadek? _____

- Czy chcę uczynić jakieś szczególne zapisy, polecenia? _____
- Czy np. powołanie wykonawcy testamentu lub ustanowienie dyspozycji na wypadek śmierci ułatwi moim spadkobiercom wypełnienie mojej ostatniej woli? _____
- Co moi bliscy powinni wiedzieć o moim majątku? _____
- Czy mam długi? _____
- Czy moi krewni wiedzą o wysokości moich długów? _____

Praktyczne wskazówki

Poniżej przykładowe propozycje rozwiązań dotyczących poszczególnych składników majątku, które mogą znaleźć się w masie spadkowej.

Nieruchomości, np. dom, mieszkanie, las, działki – powołanie do spadku można dokonać poprzez:

- testament (w formie aktu notarialnego);
- zapis windykacyjny (w formie aktu notarialnego);
- dziedziczenie ustawowe.

W przypadku dobrych relacji spadkobiercy i spadkodawcy warto już za życia rozważyć:

- umowę darowizny nieruchomości;
- umowę dożywocia – w zamian za przeniesienie własności nieruchomości nabywca zobowiązuje się zapewnić zbywcy dożywotnie utrzymanie (umowa o dożywocie). Powinien on, w braku odmiennej umowy, przyjąć zbywcę jako domownika, dostarczać mu wyżywienia, ubrania, mieszkania, światła i opału, zapewnić mu odpowiednią pomoc i pielęgnowanie w chorobie oraz sprawić mu własnym kosztem pogrzeb odpowiadający zwyczajom miejscowym.

Gotówka (w dowolnej walucie) – przewidywane rozwiązanie:

- ustanowienie zapisu bankowego, tzw. dyspozycji na wypadek śmierci;

Dziedziczenie przedsiębiorstwa jako całości – warto rozważyć:

- **zapis windykacyjny** (pozwoli zapisobiercy od razu po śmierci zająć się sprawami firmy, bez zbędnych komplikacji);
- testament;
- zapis w **umowie spółki** zawierający informację na wypadek dziedziczenia udziału.

Długi – pomimo, że w powszechnym przekonaniu dziedziczy się tylko majątek aktywny, jak np. mieszkanie, gotówka, zbiór książek, w skład spadku wchodzi również pasywa, tzn. długi. W wielu przypadkach zdarza się, że długi wielokrotnie przekraczają aktywa spadku.

Co warto przeanalizować?

Długi i nieruchomości

Jeśli spadkobierca jest świadomy, że może odziedziczyć wysokie długi, jak i nieruchomości, powinien zastanowić się nad rachunkiem ekonomicznym przyjęcia spadku. Warto, aby spadkodawca przygotował dla swoich spadkobierców rzetelny inwentarz majątku i zobowiązań, żeby mogli podjąć rozsądną decyzję o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza (czyli ograniczając długi spadkowe do wartości aktywów spadku) lub spadek odrzucić. W celu zabezpieczenia interesów spadkobierców już za życia można dokonać na ich rzecz darowizny konkretnych przedmiotów.

Ruchomości

Jeżeli spadkodawcy w sposób szczególny zależy na obdarowaniu spadkobierców, np. poprzez przekazanie konkretnego przedmiotu lub polecenie wykonania konkretnej czynności, powinien np.:

- przekazanie biżuterii po prababce na rzecz swojej wnuczki dokonać za pomocą testamentu ze szczególnymi zapisami;
- przekazanie samochodu na rzecz wnuka dokonać zapisem windykacyjnym, testamentem ze szczególnymi zapisami;
- wybudowanie nagrobka o określonym kształcie zlecić przez polecenie.

Warto zaznaczyć, że w przypadku spadkobrania MOŻNA, a czasami warto MIESZAĆ różne jego formy, np. zapis i polecenie. Można także jeszcze za życia przekazać swój majątek poprzez darowiznę. Jest jednak jedna znacząca różnica, testament można w łatwy sposób zmienić, natomiast darowiznę trudno odwołać.

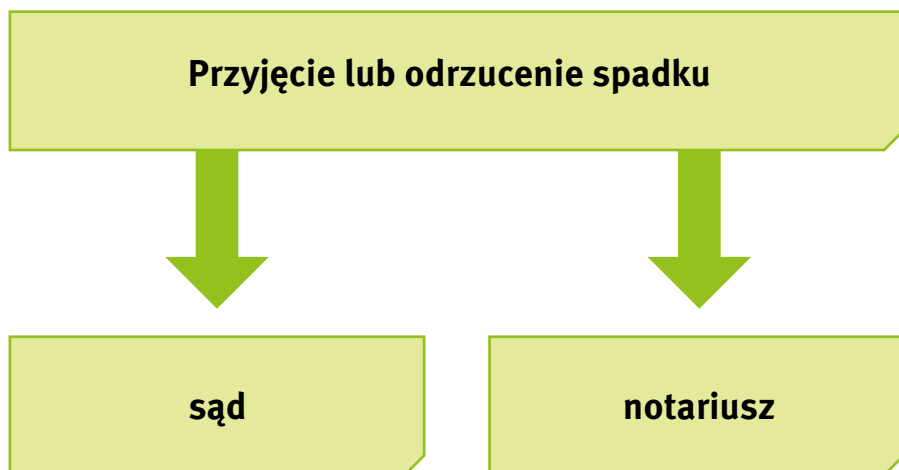
Praktyczna wskazówka

Jeśli jesteś w nieformalnym związku, twój partner lub partnerka nie został ujęty jako spadkobierca ustawowy. Oznacza to, że jeżeli planujesz mu przekazać majątek po śmierci, musisz to zrobić w formie testamentu.

Jaką decyzję może podjąć spadkobierca?

Spadkobierca po śmierci spadkodawcy w ciągu 6 miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o tytule swego powołania, może zadecydować, czy:

- przyjmuje spadek wprost, czyli otrzymuje „aktywa” i „pasywa” w całości;
- przyjmuje z dobrodziejstwem inwentarza, czyli odpowiada za długi spadkowe do wartości majątku pozostawione po spadkodawcy;
- odrzuca spadek, czyli decyduje się nie przyjmować jakichkolwiek aktywów i tym samym nie jest odpowiedzialny za ewentualne długi.

Należy pamiętać, że dla każdego spadkobiercy termin powołania do spadku jest liczony indywidualnie. Najczęściej jako termin początkowy do obliczenia sześciu miesięcy uznaje się datę śmierci spadkodawcy. Zdarza się jednak, że informacja o śmierci spadkodawcy może dotrzeć do spadkobiercy po upływie kilku lat. W przypadku dalszych krewnych powołanie do dziedziczenia „uaktywnia się” dopiero po odrzuceniu spadku przez bliższego krewnego spadkodawcy (np. jeśli spadek po matce zostanie odrzucony przez jej dziecko, wówczas prawo do przyjęcia lub odrzucenia spadku przechodzi na wnuka spadkodawcy). W takiej sytuacji półroczny okres jest liczony od momentu, kiedy „nowy” spadkobierca dowiedział się o tytule swojego powołania.

Przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza

Jeżeli spadkobierca decyduje się na przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza musi:

- przygotować samodzielnie wykaz inwentarza według wzoru przygotowanego przez Ministra Sprawiedliwości albo
- zlecić spis inwentarza komornikowi sądowemu.

W wykazie lub spisie inwentarza wymienia się przedmioty należące do spadku, przedmioty zapisów windykacyjnych a także dane dotyczące długów spadkowych oraz ich wysokości według **stanu z chwili otwarcia spadku**. Samodzielnie przygotowany wykaz inwentarza składa się przed sądem lub notariuszem. Prawidłowe i sumienne

przygotowanie wykazu lub spisu inwentarza jest bardzo istotne, ponieważ wpływa na odpowiedzialność za długi spadkowe. Spadkobierca **odpowiada za zadłużenia do wysokości aktywów spadku**. Należy podkreślić, że odpowiedzialność ta nie ogranicza się do przedmiotów wymienionych w spisie, ale raczej do wartości, na jaką został wyceniony spadek. Spadkobierca do chwili przyjęcia spadku odpowiada za długi tylko z przedmiotów znajdujących się w majątku spadkodawcy. Z chwilą przyjęcia spadkobierca za zadłużenie odpowiada również ze swojego majątku, co oznacza, że jeżeli spadkodawca posiadał nieruchomość wycenioną na 100.000 zł oraz kredyt na kwotę 50.000 zł to spadkobierca po przyjęciu spadku może spłacić kredyt ze swoich oszczędności, bez konieczności sprzedaży otrzymanego mieszkania.

! Podatek a nabycie spadku

W przypadku nabycia spadku najbliższa rodzina, czyli małżonek, zstępny, wstępny, pasierb, rodzeństwo, ojczym i macocha są zwolnieni z podatku od spadków i darowizn. **Warunkiem uzyskania zwolnienia jest zgłoszenie nabycia spadku właściwemu naczelnikowi urzędu skarbowego w terminie 6 miesięcy od dnia uprawomocnienia się orzeczenia sądu stwierdzającego nabycie spadku lub od dnia zarejestrowania aktu poświadczenia dziedziczenia.**

! Ważne

W przypadku niespełnienia warunku zgłoszenia dziedziczenia we wskazanym czasie nabycie własności rzeczy lub praw majątkowych podlega opodatkowaniu na zasadach określonych dla nabywców zaliczonych do I grupy podatkowej. Czyli, małżonek, zstępny, wstępny, pasierb, rodzeństwo, ojczym i macocha będą zobowiązani do uiszczenia podatku w przypadku dziedziczenia ponad kwotę wolną od podatku tj. 9637 zł.

Miejsce złożenia zgłoszenia nabycia spadku ze względu na podmiot dziedziczenia i miejsce jego położenia¹

L.p.	Przedmiot nabycia	Miejsce położenia przedmiotu	Właściwość organu
1	<ul style="list-style-type: none"> ● nieruchomości, ● użytkowanie wieczyste, ● spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego, ● spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego, ● prawo do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej, ● prawo do wkładu mieszkaniowego w spółdzielni mieszkaniowej, ● nieodpłatne użytkowanie nieruchomości ● służebność 	nieruchomości są położone w terytorialnym zasięgu działania jednego naczelnika urzędu skarbowego	naczelnik urzędu skarbowego, gdzie znajduje się nieruchomość
2	nieruchomość lub prawa majątkowe wymienione w punkcie 1 i jednocześnie inne prawa majątkowe lub rzeczy ruchome	według miejsca położenia nieruchomości	naczelnik urzędu skarbowego, gdzie znajduje się nieruchomość
3	inne przypadki niż wymienione w punkcie 1 i 2 (np. spadkodawca posiadał jedynie ruchomości)	X	naczelnik urzędu skarbowego według ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy, a w przypadku braku takiego, według jego ostatniego miejsca pobytu

¹ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 sierpnia 2005 r. w sprawie właściwości organów podatkowych, tj. z dnia 27 grudnia 2017 r. (Dz.U.2017.poz.122)

Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku. Co należy wymienić?

Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku jest składany w celu potwierdzenia nabycia spadku przez spadkobierców w konkretnych udziałach. Co prawda, spadek otwiera się z chwilą śmierci spadkodawcy, ale aby nim swobodnie zarządzać, spadkobiercy potrzebują dokumentu potwierdzającego ich prawa do spadku. Stwierdzenie nabycia spadku nie może nastąpić przed upływem sześciu miesięcy od otwarcia spadku, chyba że wszyscy znani spadkobiercy złożyli już oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku. Stwierdzenie nabycia dziedziczenia jest sądowym potwierdzeniem, że określona w postanowieniu sądu osoba lub osoby odziedziczyły spadek. Stwierdzenie nabycia spadku umożliwia wniesienie zmian do Ksiąg Wieczystych, jeżeli spadkodawca pozostawił po sobie nieruchomości. Jeżeli spadkodawca pozostawił długi, uprawnionymi do złożenia wniosku są również wierzyciele, którzy dzięki uzyskanemu postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku będą upoważnieni do podjęcia działań w celu egzekucji długu od spadkobierców.

Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku powinien zawierać:

- sąd, do którego jest kierowany;
- oznaczenie stron, tj. spadkobierców;
- oznaczenie rodzaju pisma, tj. wniosek o stwierdzenie nabycia spadku;
- uzasadnienie pisma;
- podpis osoby, która składa wniosek;
- spis załączników do wniosku – jeśli spadkobiercami są żona, mąż lub córka to powinni załączyć akt małżeństwa, jeśli synowie – akt urodzenia.

W przypadku wniosku o stwierdzenie nabycia spadku wszyscy spadkobiercy powinni być wymienieni i otrzymać kopię wniosku, czyli tzw. odpis. W uzasadnieniu pisma należy zawrzeć następujące informacje:

- kto jest spadkodawcą, kiedy zmarł i jakie było jego ostatnie miejsce zamieszkania;
- kto jest spadkobiercą;
- co jest podstawą spadkobrania – testament czy ustawa;
- czy spadkodawca posiadał dzieci pozamałżeńskie i podać ich dane, jeśli są znane, gdyż są spadkobiercami;
- informacje, które mogą mieć znaczenie dla sprawy np. wydziedziczenie.

Postępowanie spadkowe nie skutkuje działem spadku, tj. podziałem masy spadkowej. W postanowieniu wymienia się jedynie udziały, jakie należą się każdemu spadkobiercy. Aby dokonać podziału spadku należy wszcząć postępowanie o dział spadku lub zawrzeć umowę, która w przypadku dziedziczenia nieruchomości wymaga formy aktu notarialnego.

Koszt wniosku o stwierdzenie nabycia spadku wynosi 100 zł oraz 5 zł tytułem wpisu do Rejestru Spadkowego.

Ważne

Akt poświadczenia dziedziczenia sporządzony przez notariusza jest równoważny postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku.

**Stwierdzenie
nabycia spadku**

sąd

**Akt poświadczenia
dziedziczenia**

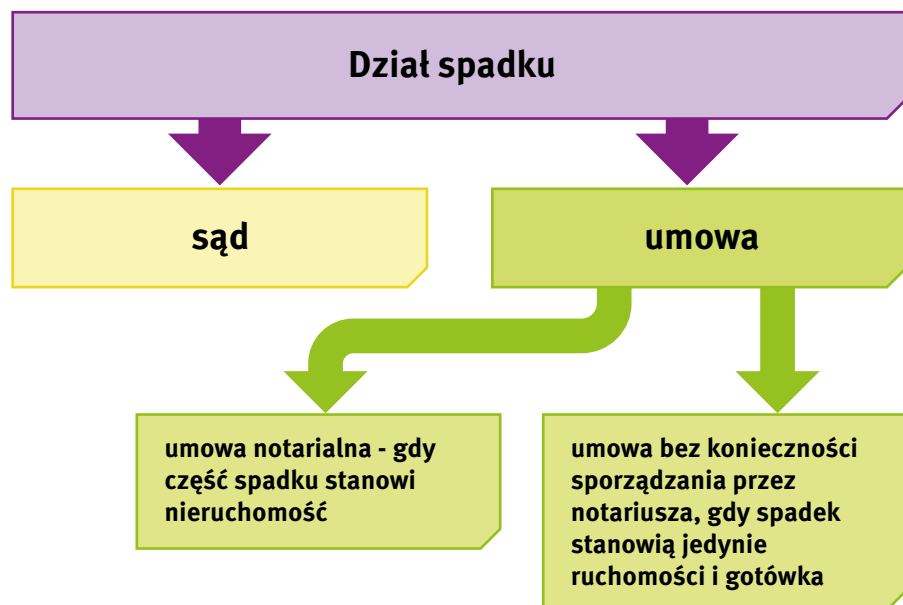
notariusz

Dział spadku

Dział spadku może mieć miejsce w sytuacji, gdy występuje co najmniej 2 spadkobierców. Po śmierci spadkodawcy pomiędzy spadkobiercami powstaje tzw. wspólność majątku spadkowego. Do działu spadku może dojść na podstawie:

- umowy pomiędzy wszystkimi spadkobiercami lub
- orzeczenia sądowego na żądanie któregośkolwiek spadkobiercy.

Warunkiem skuteczności działu spadku na podstawie umowy jest jej zawarcie przez wszystkich spadkobierców. W przypadku, gdy jednym z przedmiotów spadku jest nieruchomości, umowa powinna zostać zawarta w formie aktu notarialnego. Dział spadku na podstawie umowy może dotyczyć jego całości lub części. W przypadku działu sądowego, sąd jako zasadę przyjmuje dział całego spadku, natomiast w sytuacjach wyjątkowych może ograniczyć tylko do jego części.

Obie wyżej wspomniane formy są równoważne. Wybór jednej z nich zależy od spadkobierców, a w szczególności relacji, jakie ich łączą. Jeśli relacje rodzinne są poprawne, spadkobiercy będą dążyć do ugodowego i szybszego podziału majątku, tym samym z pewnością zdecydują się na umowę przed notariuszem. Natomiast jeśli pomiędzy

spadkobiercami jest konflikt co do podziału majątku, jedynym rozwiązaniem pozostaje postępowanie sądowe. Takie rozwiązanie dotyczące podziału majątku może trwać nawet kilka lat, a jego przewlekłość zależy będzie również od aktywności stron procesu.

Należy pamiętać, że w przypadku dziedziczenia ustawowego, gdy dział spadku następuje między zstępnymi albo między zstępnymi i małżonkiem, spadkobiercy ci są wzajemnie zobowiązani do zaliczenia na schedę spadkową otrzymanych od spadkodawcy darowizn oraz zapisów windykacyjnych, chyba że z oświadczenia spadkodawcy lub z okoliczności wynika, że darowizna lub zapis windykacyjny zostały dokonane ze zwolnieniem od obowiązku zaliczenia.

Zaliczenie na schedę spadkową przeprowadza się w następujący sposób:

1. ustalenie, w jakiej wysokości każdy ze spadkobierców otrzymał darowiznę;
2. ustalenie wartości spadku;
3. zsumowanie darowizn otrzymanych przez spadkobierców oraz wartości spadku – wynik stanowi schedę spadkową;
4. podzielenie schedy spadkowej przez liczbę udziałów spadkobierców;
5. odjęcie od wysokości otrzymanych udziałów uzyskanych przez spadkobierców darowizn.

Przykład z życia

Ojciec dokonał darowizn na rzecz trojga swoich dzieci w następujących wysokościach: pierwszego 20.000 zł, drugiego 100.000 zł, trzeciego 50.000 zł. Po śmierci ojca spadek został oszacowany na wartość 250.000 zł. Powstaje pytanie, w jakiej wysokości każde z dzieci dziedziczy spadek.

Najpierw należy obliczyć schedę spadkową, na którą składają się wszystkie darowizny oraz spadek.

20.000 zł + 100.000 zł + 50.000 zł + 250.000 zł = 420.000 zł – scheda spadkowa

Następnie schedę spadkową należy podzielić na 3 spadkobierców

420.000 zł : 3 = 140.000 zł – udział, jaki przysługuje każdemu dziecku

Ostatnim krokiem jest obliczeniem kwoty, jaka przysługuje każdemu spadkobiercy ze spadku.

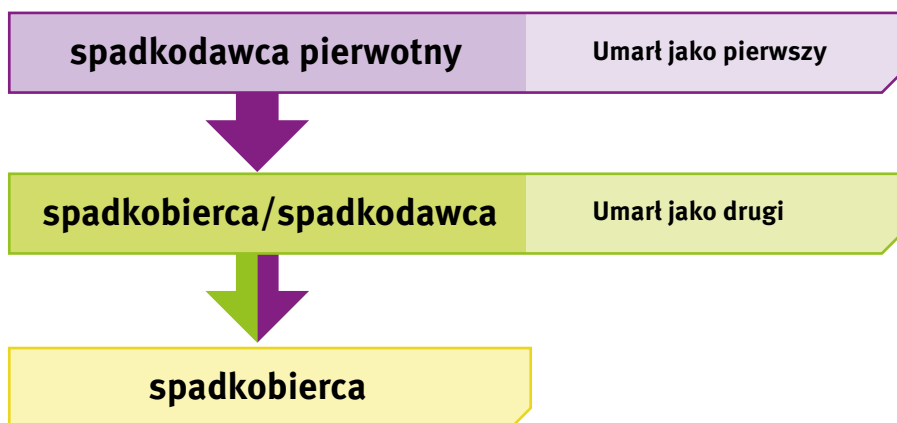
$140.000 \text{ zł} - 20.000 \text{ zł} = 120.000 \text{ zł}$ – kwota, jaka pozostaje pierwszemu dziecku ze spadku w kwocie 250.000 zł z uwzględnieniem wcześniejszej darowizny w kwocie 20.000 zł

$140.000 \text{ zł} - 100.000 \text{ zł} = 40.000 \text{ zł}$ – kwota, jaka pozostaje drugiemu dziecku ze spadku w kwocie 250.000 zł z uwzględnieniem wcześniejszej darowizny w kwocie 100.000 zł

$140.000 \text{ zł} - 50.000 \text{ zł} = 90.000 \text{ zł}$ – kwota, jaka pozostaje trzeciemu dziecku ze spadku w kwocie 250.000 zł z uwzględnieniem wcześniejszej darowizny w kwocie 50.000 zł

Transmisja – przejście na innego spadkobiercę uprawnień do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku

Podmioty występujące w transmisji:

Aby wyjaśnić na czym polega transmisja, najlepiej posłużyć się przykładem.

Rodzina składa się z następujących członków: ojca Jana, syna Roberta i wnuka Pawła. Ojciec Jan umiera jako pierwszy w dniu 15 stycznia 2019 r. Zgodnie z dziedziczeniem ustawowym cały spadek po Janie dziedziczy syn Robert. Na przyjęcie lub odrzucenie spadku ma 6 miesięcy licząc od dnia 15 stycznia 2019 r. W dniu 15 kwietnia 2019 r. umiera syn Robert, ale za swojego życia nie zdążył podjąć decyzji o przyjęciu lub odrzuceniu spadku po zmarłym ojcu Janie. Zgodnie z przepisami po zmarłym synu Robertcie dziedziczy wnuk Paweł. Wnuk Paweł nie jest bezpośrednim spadkobiercą po Janie, a jedynie po Robertcie. Dziedziczy on jedną masę spadkową po Robertcie. Na wnuka Pawła dokonana została transmisja, czyli przejście uprawnień do decydowania o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku „w imieniu” syna Roberta po jego ojcu Janie. Powyższa konstrukcja jest bardzo istotna szczególnie w sytuacji, gdyby Jan posiadał długi, a Robert nie zdążył odrzucić spadku. Paweł jako spadkobierca po Robertcie, może najpierw przyjmując lub odrzucić spadek po Janie, a dopiero gdy podejmie tę decyzję, może przyjmując albo odrzucić spadek po drugim zmarłym, tj. Robertcie. Kolejność ta jest bardzo ważna, ponieważ wielkość majątku, jaką posiadał Robert może zależeć od tego, co pozostawił po sobie Jan. Natomiast Paweł dziedziczy tylko jeden spadek po zmarłym Robertcie.

Do transmisji dochodzi w sytuacji, gdy umiera spadkobierca, który nie zdążył podjąć decyzji w terminie 6 miesięcy o przyjęciu spadku lub jego odrzuceniu po swoim spadkodawcy. Wówczas nowy spadkobierca, który dziedziczy po nim (spadkobiercy/spadkodawcy) może podjąć decyzję o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku po spadkodawcy pierwotnym. Nowi spadkobiercy będą w stanie „zadecydować za” swojego spadkodawcę, czy chcą przyjąć spadek, który by mu przysługiwał po spadkodawcy pierwotnym. Do transmisji może dojść jedynie, gdy spadkobierca/spadkodawca nie podjął żadnej decyzji w zakresie swojego dziedziczenia w terminie sześciu miesięcy od daty otrzymania informacji o tytule swojego powołania. Jeżeli żyjący spadkobierca nie podjął decyzji o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku w terminie półrocznym, takiej decyzji nie mogą podjąć za niego jego ewentualni spadkobiercy. Brak wyrażenia woli powoduje, że po upływie pół roku spadkobierca dziedziczy z dobrodziejstwem inwentarza.

Spadkobierca nie jest bezpośrednim spadkobiercą po spadkodawcy pierwotnym. Dziedziczy on jedynie po spadkobiercy/spadkodawcy. Spadkobierca dziedziczy tylko jeden spadek, który przypada mu po spadkobiercy/spadkodawcy². Inną kwestią jest masa spadkowa, które może różnie się kształtować w zależności od podjętych decyzji.

2 Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz. Art. 627–1088, red. prof. dr hab. Maciej Gutowski, Rok: 2019, Wydanie: 2, Wydawnictwo CH Beck

Poszukiwanie majątku spadkodawcy

Spadkobierca nie zawsze posiada pełną wiedzę na temat pozostawionego dla niego spadku. Czasami ze względu na konflikt lub odległość miejsca zamieszkania nie utrzymuje bliskich kontaktów ze spadkodawcą, skutkiem czego nie wie, co wchodzi do spadku. Nierzadko spadkodawca tak bardzo wstydzi się swojego zadłużenia, że utrzymuje informację dotyczącą stanu swoich finansów w tajemnicy nawet przed najbliższą rodziną. Szczegółowość informacji o majątku może zaważyć na decyzji przyjęcia lub odrzucenia spadku.

Spadkobierca bez potwierdzenia swojego tytułu dziedziczenia nie ma prawa otrzymać informacji od instytucji bankowych, ubezpieczeniowych czy państwowych o sytuacji majątkowej spadkodawcy. Zanim spadkobierca potwierdzi dziedziczenie po spadkodawcy, **może jedynie wcześniej złożyć wniosek o spis inwentarza, który jest sporządzany przez komornika**. Wniosek taki składa się do odpowiedniego sądu (jest to sąd w miejscu, w którym spadkodawca ostatnio przebywał) lub do komornika. Jeżeli wniosek zostanie złożony bezpośrednio do komornika, to i tak zostanie przesłany do sądu celem uzyskania postanowienia zatwierdzającego przygotowanie spisu inwentarza.

Podmiotem, który może złożyć do sądu lub komornika wniosek o sporządzenie spisu inwentarza, jest osoba, która uprawdopodobni, że jest spadkobiercą, uprawnionym do zachowku lub zapisobiercą, wykonawcą testamentu lub wierzycielem mającym pisemny dowód należności przeciwko spadkodawcy.

Uprawnionym do złożenia wniosku jest każdy spadkobierca, nie tylko ten, który rzeczywiście dziedziczy spadek i decyduje się na jego przyjęcie.

„Domniemany spadkobierca ustawowy lub testamentowy, a więc spadkobierca in abstracto, będzie podmiotem legitymowanym do zgłoszenia wniosku o sporządzenie spisu inwentarza. O tym, czy będzie to rzeczywisty spadkobierca (in concreto), przesądzi najczęściej dopiero wynik postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Za słusznością takiego ujęcia może przemawiać również istnienie kilku testamentów powołujących do dziedziczenia różne osoby. Tym kilku spadkobiercom testamentowym (in abstracto) będzie przysługiwać legitymacja do zgłoszenia wniosku o sporządzenie spisu inwentarza. Swoje uprawnienia będą oni czerpać ze sporządzonych przez spad-

kodawcę testamentów. W sprawie o spis inwentarza nie bada się bowiem, który z testamentów będzie ważny, skuteczny i nieodwołalny. O tym, którzy z beneficjentów staną się spadkobiercami testamentowymi in concreto, będzie rozstrzygał sąd prowadzący sprawę o stwierdzenie nabycia spadku³”.

Postanowienie o przygotowaniu spisu inwentarza musi być publicznie ogłoszone w budynku sądu oraz na stronie internetowej. O terminie sporządzenia spisu inwentarza komornik zawiadamia wnioskodawcę oraz uczestników postępowania, a także spadkobiercę i zapisobiercę windykacyjnego, których miejsce pobytu jest znane, jak również wykonawcę testamentu, kuratora spadku, dozorcę i zarządcę tymczasowego, jeżeli byli ustanowieni. Niestawiennictwo tych osób nie wstrzymuje czynności. W spisie inwentarza komornik zamieszcza przedmioty należące do spadku i przedmioty zapisów windykacyjnych z zaznaczeniem wartości każdego z tych przedmiotów oraz długi spadkowe ze wskazaniem wysokości każdego z nich. Wartość przedmiotów należących do spadku i przedmiotów zapisów windykacyjnych komornik ustala według stanu i cen z chwili otwarcia spadku, a wysokość długów spadkowych – według stanu z chwili otwarcia spadku. Po przygotowaniu spisu inwentarza komornik jest zobowiązany do przesłania dokumentu do sądu.

Koszt przygotowania spisu inwentarza przez komornika wynosi 400 zł.

Jeżeli po sporządzeniu spisu inwentarza zachodzi wątpliwość, czy zostały w nim zamieszczone wszystkie przedmioty należące do spadku i przedmioty zapisów windykacyjnych lub czy zamieszczone w spisie inwentarza długi spadkowe istnieją, sąd uprawniony do prowadzenia postępowania spadkowego z urzędu (czyli samodzielnie) lub na wniosek spadkobiercy, zapisobiercy windykacyjnego, wykonawcy testamentu lub wierzyciela spadku może nakazać spadkobiercy złożenie:

- oświadczenia, że żadnego przedmiotu spadkowego nie zataił ani nie usunął oraz nie podał do spisu inwentarza nieistniejących długów;
- wykazu przedmiotów spadkowych nieujawnionych w spisie inwentarza, jeżeli mu są wiadome z podaniem miejsca przechowania ruchomości i dokumentów dotyczących praw majątkowych, jak również z wyjaśnieniem podstawy prawnej tych praw;
- zapewnienia, że złożone oświadczenie lub wykaz są prawidłowe i zupełne.

³ dr Andrzej Stempniak, MOP 2012, Nr 6

Wyjaśnienie pojęć: uznanie za niegodnego, wydziedziczenie, zrzeczenie się spadku

Potocznie pojęcia takie, jak: bycie niegodnym, wydziedziczenie lub zrzeczenie się spadku mogą być uważane za synonimy. Jednak, każde z nich posiada ściśle określone znaczenie w języku prawnym. Warto więc je wyjaśnić, by ustrzec się nieporozumień i pomyłek.

Uznanie za niegodnego – wyrok sądu

Spadkobierca może być **uznany przez sąd za niegodnego**, jeżeli:

- dopuścił się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy;
- podstępem lub groźbą nakłonił spadkodawcę do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sam sposób przeszkodził mu w dokonaniu jednej z tych czynności;
- umyślnie ukrył lub zniszczył testament spadkodawcy, podrobił lub przerobił jego testament albo świadomie skorzystał z testamentu przez inną osobę podrobionego lub przerobionego.

Spadkobierca niegodny zostaje wyłączony z dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku. Oznacza to, że dzieci spadkobiercy uznanego za niegodnego wchodzi w jego miejsce i dziedziczą po spadkodawcy.

Tylko sąd jest w stanie uznać, że spadkobierca jest niegodny. Nie może uczynić tego testator. Zachowanie spadkobiercy, aby było niegodne, musi charakteryzować się jedną z trzech wyżej wymienionych przesłanek. Każdy kto ma interes prawny, może żądać uznania spadkobiercy za niegodnego.

Osoby uznane za niegodne nie mogą domagać się zachowku.

Wydzielenie za pomocą testamentu – decyzja spadkodawcy

Spadkodawca może w testamencie wydzielić, czyli pozbawić zstępnych, małżonka i rodziców zachowku, jeżeli uprawniony do zachowku:

- wbrew woli spadkodawcy postępuje uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego;
- dopuścił się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci;
- uporczywie nie dopełniał względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych.

W przypadku wydzielenia to spadkodawca decyduje o tym, czy pozbawi zachowku członka swojej rodziny. Można dokonać wydzielania w oparciu o przynajmniej jedną z trzech wyżej wymienionych przesłanek, jednak muszą one być wymienione w testamencie. Spadkodawca musi także przedstawić, opisać zachowanie wydzielonego, które doprowadziło go do podjęcia takiej decyzji. Na przykład: *„Wydzielam mojego syna Krzysztofa, ponieważ uporczywie nie dopełnia względem mnie obowiązków rodzinnych, tj. nie kontaktuje się ze mną od 20 lat, pomimo moich wcześniejszych prób podtrzymania kontaktu”*.

Osoby wydzielone nie mogą domagać się zachowku.

Zrzeczenie się spadku – wspólna decyzja spadkobiercy ustawowego i spadkodawcy

Spadkobierca ustawowy może przez umowę z przyszłym spadkodawcą zrzec się dziedziczenia po nim. Zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje również zstępnych zrzekającego się, chyba że umówiono się inaczej. Zrzekający się oraz jego zstępni zostają wyłączeni od dziedziczenia, tak jakby nie dożyli otwarcia spadku.

Umowa taka jest sporządzona za życia spadkodawcy, wymaga zgody obu stron i powinna być zawarta w formie aktu notarialnego. Zrzeczenie nie może być dokonane jednostronnie czy to przez samego spadkobiercę, czy spadkodawcę. Zrzeczenie się spadku dokonane przez spadkobiercę wpływa także na jego zstępnych, czyli dzieci, co oznacza, że są one pozbawione prawa do spadku.

Osoby zrzekające się spadku nie mają prawa do zachowku.

Zachówek

Spadkodawca może dowolnie dysponować posiadany majątkiem i poprzez wyrażenie swojej woli w testamencie cały majątek może przeznaczyć na rzecz osoby, z którą czuje się emocjonalnie związany lub w stosunku do której czuje wdzięczność, np. za pomoc. Z drugiej strony nie ma też takiego wymogu, aby spadkobierca testamentowy był członkiem rodziny. Instytucja zachowku została przewidziana przez ustawodawcę w celu ochrony osób najbliższych zmarłemu, znajdujących się w kręgu spadkobierców ustawowych. Zachówek jest rozumiany jako wartość majątkowa, którą najbliższa rodzina (zstępni, małżonek lub rodzice spadkodawcy) powinna otrzymać od spadkodawcy. Taki majątek może im być przekazany za życia spadkodawcy, np. w formie darowizny, lub po jego śmierci poprzez powołanie do spadku lub ustanowienie zapisu (zwykłego lub windykacyjnego)⁴. Zachówek ma znaczenie szczególnie w sytuacji, gdy np. spadkodawca przekazał cały swój majątek na rzecz konkubiny lub swojego opiekuna, natomiast nie pozostawił żadnych składników majątkowych członkom swojej rodziny. Zachówek przysługuje zarówno w przypadku dziedziczenia ustawowego, jak i testamentowego. Wynosi on 1/2 udziału, który by przypadał spadkobiercy w przypadku dziedziczenia ustawowego. Gdy spadkobierca jest trwale niezdolny do pracy lub jest małoletni przypada mu 2/3 wartości dziedziczenia ustawowego. Ustalenie kwoty zachowku powinno być obliczane indywidualnie względem każdego spadkobiercy, ponieważ na jej wysokość wpływają różne czynniki. Przede wszystkim należy ustalić udział spadkowy, jaki przypada spadkodawcy. Podczas obliczania udziału uwzględnia się spadkobierców niegodnych i tych, którzy spadek odrzucili, a nie uwzględnia się spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni.

Przykład z życia

1. *Zmarły posiadał czterech synów: Mateusza, Igora, Adama, Juliana. Cały swój majątek w wysokości 100.000 zł przepisał w testamencie swojej konkubinie. Nie pozostawił jednak synom żadnego majątku ani wcześniej nie dokonał na ich rzecz darowizny. Każdy z synów chciałby jednak otrzymać zachówek po ojcu. Gdyby mieli dziedziczyć wszyscy synowie majątek zostałby podzielony na 4 części, każdy otrzymałby 1/4 spadku, czyli 25.000 zł. Po obliczeniu wysokości spadku na rzecz każdego z synów, można wyliczyć wysokość zachowku, który*

4 Art. 991 KC red. Osajda 2019, CH Beck, wyd. 23/P. Księżak

w tej sytuacji będzie wynosił dla każdego z nich: $25.000 \text{ zł} \times 1/2 = 12.500 \text{ zł}$. Podsumowując, każdy z synów ma prawo domagać się od konkubiny ojca kwoty 12.500 zł.

2. Zmarły posiadał trzech synów: Łukasza, Grzegorza i Tomasza. Każdy z nich miał po jednym pełnoletnim dziecku. Cały swój majątek w wysokości 90.000 zł przepisał w testamencie konkubinie. Nie pozostawił synom żadnego majątku ani nie przekazał wcześniej darowizny.

Syn Łukasz chciałby otrzymać zachówek. Syn Grzegorz został uznany za niegodnego, jednakże chciałby również otrzymać zachówek. Natomiast syn Tomasz został wydziedziczony, ale też liczy na zachówek.

Wszyscy trzej synowie żądają zachowku, jednak należy najpierw ustalić komu przysługuje i ewentualnie w jakiej kwocie. W tym celu warto cofnąć się do wyjaśnienia pojęć: **uznanie za niegodnego, wydziedziczenie, zrzeczenie się spadku**.

Łukaszowi przysługuje zachówek. Tomasz natomiast nie może otrzymać zachowku, ale roszczenie to będzie przysługiwało jego dziecku. Podobnie Grzegorz – nie może otrzymać zachowku, ale może domagać się tego jego dziecko. W przypadku uznania za niegodnego, uznaje się, że osoba ta nie dożyła otwarcia spadku, a w jej miejsce wchodzi jego dzieci. Podobnie jest w przypadku wydziedziczenia (pozbawienia prawa do zachowku) – spadkobiercy wydziedziczonego mają prawo domagania się zachowku. W pierwszym kroku należy obliczyć przypadający udział spadkowy: $90.000 \text{ zł} : 3 = 30.000 \text{ zł}$

Następnie na podstawie obliczonego udziału, należy obliczyć wysokość zachowku, jaki przysługuje synowi Łukaszowi oraz pozostałym spadkobiercom: $30.000 \text{ zł} \times 1/2 = 15.000 \text{ zł}$

Zachówek, jakiego może domagać się syn Łukasz od konkubiny ojca wynosi 15.000 zł.

Pozostali bracia, Tomasz i Grzegorz nie otrzymają zachowku, jednakże ich dzieci mogą o niego wystąpić.

Jeśli spadkobierca za życia spadkodawcy otrzymał od niego darowizny lub został na jego rzecz ustanowiony zapis windykacyjny, kwota zachowku, jaką ma otrzymać zostaje pomniejszona o tę darowiznę lub zapis. Przy obliczaniu zachowku nie dolicza się do spadku drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych ani dokona-

nych wcześniej niż przed dziesięć laty licząc wstecz od momentu otwarcia spadku oraz darowizn na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku.

Osoba uprawniona do zachowku ma prawo dochodzić swojego roszczenia przed sądem w ciągu pięciu lat od dnia otwarcia spadku. Roszczenie o zachówek jest roszczeniem pieniężnym, w związku z tym osoba uprawniona wnosi do sądu pozew o zasądzenie na jej rzecz konkretnej kwoty. W trakcie procesu osoba, której przysługuje roszczenie, ma obowiązek udowodnienia, że zachówek przysługuje jej we wskazanej w pozwie wysokości.

Jak uchronić się przed dziedziczeniem długów

Spadek na potrzeby niniejszego opracowania można podzielić na:

- „aktywa”, czyli „coś na plus” – w języku prawniczym określa się to mianem: „stan czynny spadku” – mogą to być: gotówka, nieruchomości.
- „pasywa”, czyli „coś na minus” – w języku prawniczym określa się to mianem: „stan bierny spadku” – są to najczęściej długi.

Najprostszym sposobem uniknięcia odpowiedzialności za długi spadkowe jest odrzucenie spadku. W takim przypadku potencjalny spadkobierca rezygnuje z korzyści majątkowych, jak również nie jest odpowiedzialny za spłatę długów.

Odrzucenie spadku powinien dokonać w terminie 6 miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o tytule swojego powołania, najczęściej od śmierci spadkodawcy (daty otwarcia testamentu). Spadkobiercom przysługuje prawo do odrzucenia spadku w terminie 6 miesięcy od daty otwarcia spadku, tj. od śmierci spadkodawcy. W przypadku odrzucenia spadku „nowi” spadkobiercy mają półroczny termin liczony od dnia otrzymania informacji o tytule dziedziczenia.

Jeżeli spadkobierca nie odrzuci spadku w przewidzianym terminie, automatycznie przyjmuje spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Odpowiada więc za długi spadkodawcy do wysokości „aktywów”. W tej sytuacji konieczne jest sporządzenie wykazu lub spisu inwentarza, który dokładnie wymienia składniki i wartość majątku oraz

wysokość zadłużenia. Ma to znaczenie w przypadku domagania się od spadkobiercy zapłaty odziedziczonych długów. Na przykład: *jeżeli spadkodawca posiadał dług w wysokości 250.000 zł, a „aktywa”, czyli majątek w tym nieruchomości wycenione zostały na 150.000 zł., to limit odpowiedzialności za długi wynosi 150.000 zł, pomimo że całe zadłużenie to 250.000 zł.*

Jeśli spadkobierca zostanie pozwany przez wierzycieli spadkodawcy, powinien on przedstawić postanowienie lub akt poświadczenia dziedziczenia wskazujący, że dziedziczy on z dobrodziejstwem inwentarza. Wówczas w wyroku sądowym sąd wskazuje, że pozwany ma prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności. W przypadku spadkobiercy granicą odpowiedzialności jest stan czynny spadku, tj. „aktywa” pozostawione przez spadkodawcę.

W sytuacjach bardziej skomplikowanych, gdy spadkodawca pozostawił po sobie wielu wierzycieli, których wierzytelności przekraczają wartość spadku, zasadne jest, aby spadkobierca przechowywał informacje, którego wierzyciela oraz w jakiej wysokości spłacił. Spadkobierca, który dziedziczy dług jest zobowiązany do spłaty wierzycieli zgodnie z wysokością „aktywów” wskazanych w spisie lub wykazie inwentarza. Oznacza to, że po spłacie długów do wysokości kwoty „aktywów” jest on zwolniony do spłaty pozostałych zobowiązań spadkodawcy.

Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia

Jeżeli spadkodawca ma świadomość, że posiada jedynie długi albo oprócz długów ma niewielkiej wartości „aktywa”, to powinien zabezpieczyć spadkobierców przed ewentualnym stresem i zaproponować zawarcie **umowy o zrzeczenie się spadku w formie aktu notarialnego**. Dla spadkobierców argumentem do zawarcia takiej umowy jest fakt, że umowa o zrzeczenie się spadku nie może być zaskarżana przez wierzycieli spadkodawcy. Dzięki zawarciu takiej umowy, można uniknąć wielu stresujących sytuacji związanych z wierzycielami.

Co się dzieje z długami po śmierci spadkodawcy? Uprawnienia wierzyciela

Jak wcześniej wskazano spadkobierca w terminie 6 miesięcy od uzyskania informacji o powołaniu do spadku ma prawo przyjąć spadek wprost, z dobrodziejstwem inwentarza lub go odrzucić. Po upływie tego czasu, jeśli spadkobierca nie podejmie decyzji nabywa spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Od tego momentu, jeżeli spadkodawca pozostawił po sobie długi, wierzyciel ma prawo dochodzić ich spłaty od spadkobiercy. Mając to na uwadze ustawodawca przyznaje wierzycielowi uprawnienie złożenia wniosku o stwierdzenie nabycia spadku, ponieważ formalnie ten dokument potwierdza odpowiedzialność spadkobiercy. Dzięki temu postanowieniu wierzycielowi przysługuje prawo wszczęcia postępowania sądowego z roszczeniem o zapłatę za odziedziczone długi oraz wszczęcie postępowania egzekucyjnego.

W przypadku, gdy spadkobierca odrzucił spadek i wskutek tego wierzyciele zostali pokrzywdzeni (istnieją niespłacone długi), każdy z wierzycieli, którego wierzycielność istniała w chwili odrzucenia spadku, może żądać, ażeby odrzucenie spadku zostało uznane za bezskuteczne w stosunku do niego. Uznania odrzucenia spadku za bezskuteczne można żądać w ciągu sześciu miesięcy od chwili powzięcia wiadomości o odrzuceniu spadku, lecz nie później niż przed upływem trzech lat od odrzucenia spadku.

Rejestry

Rejestr Spadkowy składa się z następujących części:

- krajowej PL, która zawiera informacje o:
 - notarialnych aktach poświadczenia dziedziczenia sporządzonych po dniu 01.03.2009 r.;
 - sądowych stwierdzeniach nabycia spadku wydanych po dniu 08.09.2016 r.;
- europejskiej EPS, która zawiera informacje o europejskich poświadczeniach spadkowych wydanych w Polsce po dniu 08.09.2016 r.

Każda osoba może uzyskać bezpłatnie podstawowe informacje zawarte w Rejestrze Spadkowym. W tym celu należy wypełnić elektroniczny formularz podając numer PESEL spadkodawcy lub, jeżeli ten numer nie jest znany, podstawowe dane identyfikujące spadkodawcę: imię, nazwisko, datę urodzenia lub zgonu, miejsce ostatniego zamieszkania. Po uzupełnieniu danych system wskaże miejsce, gdzie zostały złożone dokumenty.

Notarialny Rejestr Testamentów – działa od 2011 r. Testament jest wpisywany przez notariusza na życzenie testatora.

W rejestrze znajdują się jedynie testamenty osób, które zdecydowały się go tam zamieścić. Rejestr jest nieodpłatny. Każda osoba ma prawo uzyskać informację o istnieniu testamentu i miejscu jego przechowywania. Informacja o testamencie może być ujawniona dopiero po śmierci testatora. Prawo do otrzymania informacji o testamencie nie jest równoznaczna z pozyskaniem prawa do zapoznania się z jego treścią. Notarialny Rejestr Testamentów ma na celu przyspieszenie procedury poszukiwania testamentu oraz zmniejszenie ryzyka jego nieodnalezienia ⁵.

Sytuacja spadkobiercy mieszkającego za granicą

Z uwagi na coraz częstszą migrację za granicę niezwykle istotne stają się rozwiązania międzynarodowe w zakresie postępowania spadkowego.

Przyjęte rozwiązania można podzielić następująco:

- uregulowania na terenie Unii Europejskiej;
- uregulowania poza terytorium Unii Europejskiej.

⁵ <https://rejestrzy-notarialne.pl/37>

Unia Europejska

Przepisy w zakresie prawa spadkowego, które regulują procedurę spadkową na terenie Unii Europejskiej znajdują się w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego.

Powyższe rozporządzenie wprowadza główną zasadę wskazując, że prawem właściwym dla ogółu spraw dotyczących spadku jest prawo państwa, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci. Natomiast jako wyjątek wprowadzono, że gdy w chwili śmierci zmarły był w sposób oczywisty bliżej związany z państwem innym niż to, w którym zamieszkiwał przed śmiercią, prawem właściwym dziedziczenia jest prawo państwa, z którym czuł się związany.

Orzeczenie wydane w państwie członkowskim jest uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania.

Zastosowanie przepisów konkretnego państwa jest powiązane z osobą spadkodawcy. W przypadku gdy spadkodawca zmarł w Polsce, a spadkobierca zamieszkuje za granicą, np. na terenie Niemiec, będą miały zastosowanie przepisy prawa polskiego.

W celu uregulowania swojej sytuacji spadkowej spadkobierca może skorzystać z następujących rozwiązań:

- przyjąć lub odrzucić spadek przesyłając do właściwego sądu w Polsce (miejsca ostatniego zamieszkania spadkodawcy) odpowiedni wniosek lub oświadczenie. Spadkobierca powinien podjąć czynności związane z nabyciem spadku w terminie 6 miesięcy;
- udać się do notariusza w Polsce i przyjąć bądź odrzucić spadek zgodnie z procedurą spadkową w Polsce;
- udać się osobiście do konsula polskiego, który poświadczy przyjęcie lub odrzucenie spadku urzędowo, a następnie przesłać urzędowo poświadczony dokument do właściwego sądu. (Spadkobierca powinien zadbać, aby dokument wpłynął do sądu w terminie 6 miesięcy). Poświadczenie przygotowane przez konsula jest odpłatne.

Informacje dotyczące procedury postępowania spadkowego w każdym państwie są podane na stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Dla przykładu podajemy adres

strony: Sprawy polskie w Niemczech:

<https://www.gov.pl/web/niemcy/odrzucenie-lub-przyjecie-spadku>.

W przypadku gdy do spadku powołani są małoletni, prawo polskie nakazuje, aby zgoda na przyjęcie spadku wprost lub jego odrzucenie w imieniu dzieci przez rodziców była poprzedzona zgodą sądu rodzinnego (zgoda sądu nie jest wymagana w przypadku przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza, ponieważ powstaje ono z mocy prawa, gdy uprawnieni nie złożą innych oświadczeń).

Gdy spadek dziedziczą małoletni stosuje się przepisy Konwencji o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci (Dz.U.2010.172.1158). W jej myśl: „wykonywanie odpowiedzialności rodzicielskiej podlega prawu państwa zwykłego pobytu dziecka. W razie zmiany zwykłego pobytu dziecka, podlega prawu państwa nowego zwykłego pobytu”. Należy sprawdzić, czy tak wymagana zgoda sądu rodzinnego na odrzucenie spadku jest również wymagana w prawie zgodnym z miejscem zamieszkania małoletniego lub czy jest przyjęta inna procedura. Jeśli zgoda również jest wymagana zgodnie z prawem miejsca zamieszkania małoletniego, należy taką zgodę uzyskać w sądzie krajowym, a następnie złożyć oświadczenie o odrzuceniu spadku przed sądem polskim lub konsulem.

Poza Unią Europejską

Spadkobiercy mieszkający poza terytorium Polski, są zobowiązani do przedłożenia odpowiednich dokumentów do sądu polskiego. Mogą również skorzystać z poświadczenia odrzucenia spadku przez konsula. Wówczas stosuje się reguły opisane wyżej. Niemniej jednak, strona postępowania mieszkająca poza terytorium Polski oraz Unii Europejskiej, jeżeli nie ustanowiła pełnomocnika do prowadzenia sprawy zamieszkałego w Rzeczypospolitej Polskiej, jest obowiązana wskazać pełnomocnika do doręczeń w Rzeczypospolitej Polskiej. W razie niewskazania pełnomocnika do doręczeń, przeznaczone dla tej strony pisma sądowe pozostawia się w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia. Stronę należy o tym pouczyć przy pierwszym doręczeniu. Strona powinna być również pouczona o możliwości złożenia odpowiedzi na pismo wszczynające postępowanie i wyjaśnień na piśmie oraz o tym, kto może być ustanowiony pełnomocnikiem.

W przypadku postępowania spadkowego na rzecz małoletnich zastosowanie ma Konwencja wskazana powyżej.

Ważne terminy

L.p.	CZYNNOŚĆ	TERMIN
1.	Sporządzenie testamentu	Do chwili śmierci
2.	Przyjęcie lub odrzucenie spadku	6 miesięcy od uzyskania informacji przez spadkobiercę o śmierci spadkodawcy
3.	Stwierdzenie nabycia spadku	Po upływie 6 miesięcy od śmierci spadkodawcy, chyba że wszyscy znani spadkobiercy złożą już oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku
4.	Zgłoszenie nabycia spadku do urzędu skarbowego w celu zwolnienia z podatku	6 miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia o stwierdzeniu nabycia spadku lub sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia
5.	Żądanie zachowku	5 lat od dnia ogłoszenia testamentu, a w przypadku braku testamentu 5 lat od dnia otwarcia spadku (czyli od śmierci spadkodawcy)
6.	Żądanie uznania za niegodnego	1 rok od dnia, w którym zainteresowany dowiedział się o przyczynie niegodności, nie później jednak niż przed upływem 3 lat od otwarcia spadku
7.	Wliczenie darowizny do obliczenia zachowku	Darowizny przekazane za życia spadkodawcy są wliczane na poczet zachowku, jeżeli zostały dokonane na rzecz uprawnionego 10 lat przed śmiercią spadkodawcy

Słownik pojęć

„**AKTYWA**” – składniki masy spadkowej (to co pozostawia po sobie zmarły), np. pieniądze, kolekcja obrazów, dom – w języku prawniczym jest to „stan czynny spadku”.

DYSPOZYCJA NA WYPADEK ŚMIERCI (tzw. zapis bankowy) – zlecenie instytucji finansowej, aby po śmierci przekazała zgromadzone środki określonym osobom z rodziny (tj. małżonek lub małżonka, rodzice, dzieci, rodzeństwo). Jest to uproszczona forma dysponowania środkami pieniężnymi po śmierci zapisodawcy bez konieczności przeprowadzania postępowania spadkowego.

DZIAŁ SPADKU – podział w drodze sądowej lub umownej przez spadkobierców majątku pozostawionego po spadkodawcy.

„**PASYWA**” – na potrzeby niniejszego przewodnika są to długi, jakie pozostawia po sobie zmarły – w języku prawniczym jest to „stan bierny spadku”.

POLECENIE – rozporządzenie testamentowe nakładające na spadkobiercę lub zapisobiercę obowiązek oznaczonego działania lub zaniechania, np. zobowiązanie do podjęcia studiów czy powiększania zgromadzonej kolekcji płyt. W odróżnieniu od zapisu wykonania polecenia nie może dochodzić osoba czy podmiot, na rzecz której polecenie ma być wykonane. Wykonania polecenia mogą domagać się spadkobiercy i wykonawca testamentu. Jeżeli polecenie ma na względzie interes społeczny, jego wykonania może domagać się również właściwy organ administracji państwowej.

SCHEDA SPADKOWA – to majątek odziedziczony po spadkodawcy. W skład tego majątku wchodzi zarówno majątek uzyskany po śmierci spadkodawcy w ramach dziedziczenia ustawowego lub zapisu windykacyjnego, ale także przekazany spadkobiercom za życia spadkodawcy w postaci dokonanych przez niego darowizn.

SPADKOBRANIE USTAWOWE – zgodnie z kolejnością wskazaną w kodeksie cywilnym, gdy zmarły nie pozostawił testamentu.

TRANSMISJA – przejście uprawnienia do decyzji o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przez kolejnego spadkobiercę pod ściśle określonymi warunkami.

WSTĘPNY – rodzic, dziadek, pradziadek.

WYKONAWCA TESTAMENTU – osoba powołana w testamencie do sprawowania zarządu spadkiem. Wykonawca powinien spłacić długi spadkowe, wykonać zapisy i polecenia, a następnie wydać spadkobiercom czy zapisobiercom windykacyjnym majątek spadkowy zgodnie z wolą spadkodawcy.

ZACHOWEK – świadczenie pieniężne zastrzeżone dla osób bliskich (dzieci, wnuków, małżonka, rodziców), które zostały pominięte w testamencie. W takim wypadku osoba uprawniona może domagać się uzyskania połowy swojego udziału (który by był odziedziczony w ramach dziedziczenia ustawowego), a w przypadku trwałej niezdolności do pracy lub małoletności, nawet 2/3 udziału.

ZAPIS WINDYKACYJNY – to szczególny zapis, w ramach którego spadkodawca może przeznaczyć konkretne rzeczy wskazanym osobom niezależnie od tego, czy te osoby są spadkobiercami. W praktyce oznacza to, iż w testamencie spadkodawca można szczegółowo rozpisać, komu i co chce przeznaczyć, np.: samochód dla żony, mieszkanie dla córki, biurowca dla przyjaciółki. Testament z zapisem windykacyjnym musi być sporządzony przez notariusza.

ZAPIS ZWYKŁY – to rozporządzenie testamentowe zobowiązujące spadkobiercę do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby, np.: przekazanie przyjaciółce kolekcji książek.

ZAPISOBIERCA – osoba, na rzecz której dokonywany jest zapis zwykły lub windykacyjny.

ZRZECZENIE SIĘ DZIEDZICZENIA – jest to umowa o zrzeczeniu się dziedziczenia, którą spadkobierca może podpisać ze spadkodawcą ustawowym. Taka umowa musi być zawarta w formie aktu notarialnego przed notariuszem i co do zasady obejmuje także dzieci. Jeśli osoby zstępne po zrzekającym się mają dziedziczyć po spadkodawcy umowa musi to przewidywać.

ZSTĘPNY – dziecko, wnuk, prawnuk.

Bibliografia

Źródła prawa

1. Kodeks Cywilny (tj. Dz.U. z 2020 r. poz. 1740)
2. Prawo bankowe (tj. Dz.U. z 2020 r. poz. 1896)
3. Ustawa o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (tj. Dz.U. z 2020 r. poz. 1643)
4. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 sierpnia 2005 r. w sprawie właściwości organów podatkowych, tj. z dnia 27 grudnia 2017 r. (Dz.U.2017.poz.122)

Literatura

1. Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz. Art. 627–1088, red. prof. dr hab. Maciej Gutowski, Rok: 2019, Wydanie: 2, Wydawnictwo CH Beck
2. dr Andrzej Stempniak, MOP 2012, Nr 6
3. Art. 991 KC red. Osajda 2019, CH Beck, wyd. 23/P. Księżak

Strony internetowe

- <https://rejestry-notarialne.pl/37>

Dane kontaktowe

www.skef.pl

www.pogotowiedlazadluzonych.pl

Ośrodek Doradztwa Finansowego i Konsumentckiego w Krakowie

ul. Rynek Dębnicki 13/5

30-319 Kraków

tel.: 12 684 35 83

e-mail: *odfik-krakow@skef.pl*

Ośrodek Doradztwa Finansowego i Konsumentckiego w Gdyni

ul. Legionów 126,

81-472 Gdynia

tel.: 58 624 98 72

e-mail: *odfik-gdynia@skef.pl*, e-mail: *ptokarczyk@skef.pl*

Ośrodek Doradztwa Finansowego i Konsumentckiego w Warszawie

ul. Generała Wł. Andersa 37/59a

00-159 Warszawa

tel.: 22 848 08 46

e-mail: *odfik-warszawa@skef.pl*

Ośrodek Doradztwa Finansowego i Konsumentckiego w Białej Podlaskiej

ul. Francuska 136

21-500 Biała Podlaska

tel.: 83 411 10 47

e-mail: *odfik-bialapodlaska@skef.pl*

Stowarzyszenie Krzewienia
Edukacji Finansowej